

BEFOLKNINGSKONTROLL I NORDAFRIKA

Av AMOR BENYOUSSEF

NÄR MAN diskuterar födelsekontrollens problem i de underutvecklade länderna måste man hålla klart för sig, att förhållandena växlar från land till land. Underutvecklingen är inte nödvändigtvis förenad med överbefolkning, och tvärtom. Bland de ekonomiskt efterblivna länderna i Sydamerika är exempelvis Brasilien underbefolkat. På samma sätt finns det vissa länder i det svarta Afrika — t. ex. Senegal — som är på samma gång underutvecklade och underbefolkade. Lämpligheten av genomförd födelsekontroll måste alltså bedömas mot bakgrunden av den ekonomiska och sociala miljön — liksom under hänsynstagande till kulturella och religiösa attityder. När lämpligheten och möjligheten av en politik för födelsekontroll diskuteras i denna artikel sker det därför med en avsiktlig begränsning till förhållandena i de fyra länder som brukar sammanfattas under beteckningen Mahgreb, alltså Algeriet, Libyen, Marocko och Tunisien.

Ekonomisk eller demografisk lösning?

Det mest iögonenfallande problemet för Mahgrebs del är obestridligen nödvändigheten att åstadkomma en anpassning mellan den ekonomiska utvecklingen och befolkningsutvecklingen. De politiskt ansvariga har strävat efter att åstadkomma en sådan med hjälp av en »humaniserad» ekonomisk politik — långtidsplaner, sociala investeringar, utbildningsprogram, industrialisering — allt till människornas tjänst. Strävan efter västandshöjning och ekonomisk jämvikt har också visat nödvändigheten av att påverka inte endast den ekonomiska strukturen utan även konjunkturutvecklingen, varvid förebilderna stundom hämtats från länder präglade av ekonomisk tillväxt som Sverige eller Japan.

Härvid måste man dock observera, att Japan, vid sidan av den ekonomiska lösningen på problemen också i stor utsträckning har tagit sin tillflykt till demografiska

åtgärder — i själva verket till den mest »malthusianska» politik som någonsin tillämpats. Japanerna stiftade 1948 en lag om s. k. befolkningskydd, som legaliserade aborterna. Nativiteten har sedan sjunkit till hälften på femton år.

För att ta Tunisien som exempel, så gäller det där inte bara att skaffa mat till 60 000–70 000 mun- nar mera varje år; det handlar om den vida större uppgiften att ekonomiskt och socialt i samhället inkorporera en hel ny generation om närmare 110 000 människor. Varje ny varelse som föds innebär nya anspråk på hälsovård, undervisningsresurser, socialpolitik etc.

Det växande avståndet mellan befolkningskurvan och kurvan för de ekonomiska resursernas tillväxt skapar svårigheter som givetvis måste bemästras med tillgripande av *alla* tillgängliga medel — och med hänsynstagande till tidsfaktorn. Helt naturligt tänker man därvid också på en befolkningspolitisk lösning. Vilket bidrag skulle alltså ett program för födelsekontroll — självfallet utformat efter de förhållanden som råder just i Mahgreb — kunna ge till dessa länders utveckling och levnadsstandard?

Staten eller individen?

Uppenbarligen gäller det på detta område att samtidigt respektera två principer: idealet skulle vara ett tillstånd där den enskildes fria ini-

tiativ sammanfaller med samhällsintresset.

Indien torde vara det första u- land som givit exempel på utnyttjande i stor skala av antikonceptionella åtgärder. För att visa vilken vikt ett stort mohammedanskt land som Pakistan tillmäter detta problem räcker det med att erinra om att enbart i Väst-Pakistan regeringen 1960 anslog en kredit på 250 000 dollar för att utbygga ett nät av specialkliniker för detta ändamål. I Japan uppgår sedan 1948 de legala aborterna — oräknat alltså alla de illegala som aldrig blir registrerade — till mer än en million om året; ett faktum som här endast påpekas för upplysnings skull.

Måste man inte alltså i Marocko och Algeriet på samma sätt som i Tunisien försöka åstadkomma en verklig revolution i den allmänna mentaliteten, så att människorna verkligen accepterar det berättigade i födelsekontroll? När man framställer den frågan måste man ha klart för sig, att en sådan mentalitetsförändring innebär en mängd problem — vilket i detta fall vill säga hinder — av vilka de viktigaste har att göra med den ekonomiska utvecklingen och med upplösningen av gamla sociala strukturer. Problemen ter sig något olika om man betraktar dem från nationens eller från familjens synpunkt.

På det nationella planet måste man självfallet övervaka att inte

friheten att använda födelsekontroll medför för samhällsintresset skadliga konsekvenser, som t. ex. säkerligen skulle bli fallet med en allvarlig rubbning av befolkningsstrukturen («förgubbning» etc.). Det mål som är så svårt att uppnå är att förena frihetskavet för den enskilde på denna punkt med det för hela samhället önskvärda resultatet. Några av dessa problem skall avslutningsvis beröras i denna artikel. Ur den enskilda familjens synpunkter ter sig saken enklare. En mängd olika skäl pekar alla i samma riktning: man bör tillåta en reell valfrihet för den enskilde när det gäller att använda antikonceptionella metoder. Med andra ord — man måste på ett eller annat sätt övervinna de hinder som kan stå i vägen för en liberal lagstiftning på detta område och för en ändamålsenlig upplysning till medborgarna.

Tid för en malthusiansk politik?

Vi utgår i detta sammanhang från att befolkningsproblemet inte kan lösas enbart genom en ekonomisk utveckling. Å andra sidan gäller också, att vi inte i tillräcklig omfattning skulle kunna ta vår tillflykt till utvandring. Detta alldeles bortsett från att en sådan givetvis inte innebär något annat än ett kortfristigt palliativ, inte en slutgiltig lösning. Återstår alltså att

tillgripa födelsekontroll i någon form.

Man kan därvid antingen tänka sig en frivillig begränsning av fruktsamheten i äktenskapen eller en höjning av äktenskapsåldern. Det har emellertid kunnat påvisas, att åtgärder av den senare typen inte heller innebär annat än en otillräcklig, partiell lösning av problemet; till slut gäller det alltså trots allt att åstadkomma en frivillig begränsning av antalet barns-börder.

Om de övriga länderna i Mahgreb skall slå in på denna väg kommer de säkerligen att kunna tillgodogöra sig åtskilliga erfarenheter från de tunisiska ansträngningarna på området. Dessa visar hur man kan lägga upp en politik från samhällets sida som låter hälsovårdsmyndigheter, medicinpersonal, socialassistenter osv. påvisa de olyckliga konsekvenserna av en alltför stor nativitet, göra propaganda i stor skala för de mest elementära hygieniska åtgärder, väcka intresse och nyfikenhet för födelsekontroll osv. — med ett ord, bidra till att skapa ett nytt andligt klimat omkring problemet.

En officiell undersökning som utfördes i Tunisien 1960 om effekten av propagandan för födelsekontroll ger vid handen att vissa dispensärer kontrollerar närmare 80 % av landsbygds- och förortsbefolkningen inom sina områden. En direkt kontakt med människorna bör alltså kunna ha en avsevärd effekt

när det gäller att ge spridning åt de antikonceptionella metoderna.

Här måste emellertid en viktig reservation inskjutas. Initiativet måste tagas av de berörda familjerna själva. När man föreslår födelsekontroll och ställer nödvändiga medel för en sådan till människornas förfogande måste detta ske med yttersta takt och diskretion för att undvika intrycket av påtryckningar. Olyckligtvis måste vi här erinra om något som M. Paul Paillat vid Tunisiens Institut National d'Etudes Demographiques med all rätt påpekat, att de svenska förslagen i FN nyligen om en världsomfattande plan för födelsekontroll ur denna synpunkt varit psykologiskt olyckligt utformade och riskerar att medföra negativa konsekvenser.

När det gäller Tunisien — som sedan 1961 engagerat sig alltmer på denna väg — måste en aktion för födelsekontroll framförallt ta sikte på en utspridning av barnsbörderna med hänsyn till moderns hälsa och familjelivets harmoni.

Kvinnans roll i sammanhanget är helt avgörande. Det är hennes hälsa det först och främst gäller. Vikten av att sprida graviditeterna över längre tid är fullkomligt uppenbar, särskilt i en landsbygds-miljö där undernäringen är ett kroniskt fenomen. I detta sammanhang kan man också med energi förespråka en höjning av äktenskapsåldern tills parterna nått ett mera moget omdöme.

Vissa undersökningar i USA (Indianapolis) tyder på att det genomsnittliga tidsintervallet mellan graviditeterna, om inga antikonceptionella metoder användes, inte är större än 16 månader, och att det innebär en allvarlig fara för kvinnans hälsa att tvingas föda 3 barn på en femårsperiod. Under hela äktenskapsperioden skulle en dylik, okontrollerad fertilitet betyda 15 barnsbörder. (Andra kalkyler tyder snarare på siffran 12.)

I Tunisien finns det somliga familjer som har 10 barn (medeltalet är 6) och alltså närmar sig vad som under ett »normalt» äktenskapligt liv skulle vara att betrakta som en spontan biologisk produktion. Förespråkarna för födelsekontroll i Mahgreb beräknar på grundval av dessa värden, att man i stället för det biologiska 16-månadersintervallet bör eftersträva ett optimalt intervall på mellan 2 och 4 år (alltså högst ett barn vartannat år).

I detta sammanhang kan det vara av intresse att lägga märke till att Kommunist-Kina, som länge hävdade att befolkningsproblemet uteslutande var något som hängde ihop med det kapitalistiska systemet, sedan 1955 faktiskt erkänt att den »naturliga» graviditetsrytmen är biologiskt farlig för kvinnan. Relativt nyligen (5.9.1960) förklarade t. ex. Chou En Lai, att Kinas befolkningstäthet fortfarande var mindre än Indiens, Japans eller Storbritanniens. Likväl skulle man

fortsätta att undervisa om familjeplanering — men *framförallt* med motiveringen att skydda mödrarnas hälsa och skapa bättre möjligheter för dem att uppfostra sina barn, inte för att undanröja något »befolkningstryck».

Födelsekontrollen och de politiska ansvariga

Familjeplaneringen innebär emellertid inte endast sociala, moraliska och religiösa problem utan också, som ovan antytts, ur samhällets synpunkt ett mycket viktigt demografiskt problem i sträng mening.

Motståndarna till födelsekontroll i Mahgreb gör bl. a. gällande, att det som betyder något inte är storleken av den totala befolkningen i dessa fyra länder — omkring 30 millioner — utan dess struktur och vitalitet, styrkan av de grupper som aktivt deltar i det ekonomiska livet. De fruktar därför att en malthusiansk lösning på problemen kommer att ge upphov till en besvärande »förgubbning» av befolkningen, med därav obönhörligen följande allvarliga ekonomiska missanpassningsfenomen. Ett exempel erbjuder Japan. Detta land kommer 1990 inte att ha större be-

folkning än 108 millioner — men av dessa kommer dubbelt så många som nu att vara åldringar och endast hälften så många ungdomar. På längre sikt kan den malthusianska lösningen av befolkningstryckets problem alltså ge upphov till ett nytt problem av helt annan art.

Utvecklingen av själva den anti-konceptionella tekniken förefaller f. ö. att på ett djupgående sätt förvandla hela frågeställningen om familjeplaneringens demografiska resultat. Det är experimenten med befruktningshindrande piller som här kommer in i bilden.

Om detta medel skulle fulländas och komma i praktiskt bruk i större skala skulle man ha viss anledning att frukta en befolkningsutveckling enligt det negativa urvalets princip. Eftersom pillren skulle vara sällsynta och dyrbara skulle de i varje fall till att börja med endast komma att utnyttjas av de förmögnare klasserna, som skulle ha lättare att få information om deras existens och verkan. De kvalitetsmässigt mest värdefulla grupperna i samhället skulle alltså reproducera sig mindre än folkets stora massa. Detta är redan ett faktum i Indien, där det just är de högre klasserna som tillgriper de klassiska preventivmetoderna.